

Fundacja Otwarty Dialog powstała w Polsce w 2009 roku z inicjatywy Lyudmyły Kozlovskiej, pełniącej obecnie funkcję Prezydenta Fundacji. Do celów statutowych Fundacji należą obrona praw człowieka, demokracji i praworządności na obszarze postsowieckim, ze szczególnym uwzględnieniem największych krajów WNP: Rosji, Kazachstanu i Ukrainy.

Fundacja realizuje swoje cele poprzez organizację misji obserwacyjnych, w tym obserwacji wyborów i monitorowanie stanu przestrzegania praw człowieka w krajach WNP. Na ich podstawie powstają raporty i sprawozdania dystrybuowane następnie wśród instytucji UE, OBWE i innych organizacji międzynarodowych, resortów spraw zagranicznych i parlamentów krajów UE, ośrodków analitycznych i mediów.

Obok działalności obserwacyjnej i analitycznej, Fundacja prowadzi aktywne działania we współpracy z parlamentarzystami zaangażowanymi w sprawy zagraniczne, prawa człowieka i relacje z krajami WNP w celu wsparcia procesów demokratyzacji i liberalizacji polityki wewnętrznej na obszarze postsowieckim. Do istotnych obszarów działalności Fundacji należą także programy wsparcia więźniów i uchodźców politycznych.

Fundacja posiada stałe przedstawicielstwa w Warszawie, Kijowie i Brukseli.

Copyright: Fundacja Otwarty Dialog, wrzesień 2015 r.

00-580 Warszawa

Aleja Szucha 11a/ 21

Tel. +48 22 307 11 22

E-mail: odfoundation@odfoundation.eu

odfoundation.eu

W celu uzyskania bardziej szczegółowych informacji prosimy o kontakt:

Kierownik projektu:

Lyudmyła Kozlovskaja lyudmylakozevska@odfoundation.eu

Autor:

Igor Savchenko igor.savchenko@odfoundation.eu

Redakcja:

Lyudmyła Kozlovskaja

Tłumaczenie:

Barbara Odrobińska-Dudek

Oprawa graficzna:

Igor Savchenko

Fotografia na pierwszej stronie: kolaż z fragmentów korespondencji, która została opublikowana w mediach.

Przedruk materiałów w całości lub części bez zgody redakcji jest zabroniony.

Spis treści:

1. WSTĘP.....	4
2. KORUPCYJNY WPŁYW KAZACHSTANU NA ŚLEDZTWO UKRAIŃSKIE.....	5
3. KORUPCYJNY WPŁYW KAZACHSTANU NA ŚLEDZTWO ROSYJSKIE.....	7
4. NIELEGALNY WPŁYW KAZACHSTANU NA WŁADZE FRANCJI I INNYCH KRAJÓW EUROPEJSKICH....	8
5. MIĘDZYNARODOWA KAMPANIA PR NA RZECZ TWORZENIA NEGATYWNEGO WIZERUNKU MUKHTARA ABLYAZOVA.....	9
6. PODJĘTE PRZEZ KAZACHSTAN PRÓBY ZABLOKOWANIA PUBLIKACJI O ODTAJNIONYCH DOKUMENTACH.....	11
7. WNIOSKI I REKOMENDACJE.....	11

1. WSTĘP

Przedstawiciele Kazachstanu przygotowywali dokumenty dla ukraińskich i rosyjskich organów śledczych w sprawie polityka opozycyjnego Mukhtara Ablyazova. Władze kazachstańskie same przesłuchiwały oskarżonych w sprawie, groziły im i zmuszały do podpisania zeznań. W Kazachstanie, Federalna Służba Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej przesłuchiwała działaczy kazachstańskich odnośnie ich kontaktów z pewnymi opozycjonistami rosyjskimi, które władze uznały za „ludzi Ablyazova”.

Koordinacja śledztwa w sprawie Ablyazova była prowadzona na poziomie administracji prezydentów i najwyższych urzędników państwowych w Rosji i Ukrainie. Jednocześnie w Rosji sprawowano nawet „kontrolę nad procesem sądowym”.

Rosyjskie organy śledcze oświadczają, że wpływy z legalizacji majątku, „nabytego za pieniądze przywłaszczone przez M.K. Ablyazova” były wykorzystywane do „zmiany ustroju konstytucyjnego” i „destabilizacji sytuacji politycznej” w Kazachstanie. [1] Tym samym oficjalne dokumenty śledztwa obalają międzynarodowe gwarancje Kazachstanu dotyczące tego, że zarzucane Ablyazovowi przestępstwa finansowe nie są związane z jego działalnością polityczną.

Kazachstan nielegalnie wpływał na pracowników ministerstw i organów ścigania Francji i krajów europejskich. Lobbyści otrzymywali wysokie honoraria za stworzenie negatywnego wizerunku Ablyazova, aby doprowadzić do jego ekstradycji i ukryć polityczny charakter sprawy.

Fakty te stały się znane z dokumentów korespondencji, które w latach 2014-2015 zostały szeroko nagłośnione w Europie. Autentyczność korespondencji została potwierdzona poprzez oficjalne informacje, a także poprzez zeznania, dane w sądach amerykańskich przez przedstawicieli rządu kazachstańskiego, którzy starali się zablokować dystrybucję tych dokumentów. Powołując się na dokumenty korespondencji, Wysoki Sąd w Londynie odmówił Ukrainie w dniu 09.04.2014 r. ekstradycji współtowarzysza Ablyazova, Igora Kononko. [2]

Kraje takie jak Hiszpania, Włochy, Wielka Brytania, Polska, Czechy, Austria, Szwajcaria, Belgia, Litwa i USA udzieliły azylu współpracownikom i krewnym Ablyazova. Odmówiono ich ekstradycji do Ukrainy, Rosji i Kazachstanu.

Organizacje praw człowieka, około 50 posłów do Parlamentu Europejskiego oraz posłowie PACE w ciągu ostatnich dwóch lat składali oświadczenia o politycznym kontekście sprawy Ablyazova i niedopuszczalności jego ekstradycji. [3] Ekstradycja polityka opozycyjnego do Rosji lub Ukrainy zagraża jego bezpieczeństwu i będzie oznaczać przekazanie go w ręce władz kazachstańskich.

Niniejszy raport zawiera analizę dokumentów korespondencji, opublikowaną na portalach informacyjnych Trust.ua, „Respublika”, „Obozrevatel”, „The Moscow Post”, w gazecie „Le Temps” oraz na profilu Facebookowym kazachstańskiego uchodźcy politycznego Muratbeka Ketebayeva. Do dokumentów tych odwoływały się również „Mediapart”, „Financial Times”, „Le Nouvel Observateur”, „RFI” oraz innych media europejskie.

SPRAWA MUKHTARA ABLIAZOVA: PODSTAWOWE INFORMACJE

W **2001** roku, były minister energetyki Mukhtar Ablyazov stał się jednym z założycieli wpływowego ruchu opozycyjnego „Demokratyczny Wybór Kazachstanu”, z powodu którego popadł w niełaskę prezydenta Nazarbajewa. W latach **2002-2003** Ablyazov odsiadywał wyrok w więzieniu kazachstańskim pod zarzutem „nadużycia władzy”. W więzieniu był poddany torturom, po których nie mógł się ruszać. Pod presją społeczności międzynarodowej, który uznała wyrok za „umotywowany politycznie”, Ablyazov został ułaskawiony. Jednak „Demokratyczny Wybór Kazachstanu”, jak i jego następczyni - partia „Alga!” - zostały zakazane w Kazachstanie jako „ekstremistyczne”.

W **2005** roku Ablyazov stanął na czele kazachstańskiego Banku BTA. Nadal wspierał i finansował opozycję, co doprowadziło do dalszego konfliktu z Nazarbayevem. Według Ablyazova, odmówił on spełnienia żądania przepisania pakietu kontrolnego w Banku BTA na przedstawicieli prezydenta.

Następnie, w **2009 roku** Bank BTA został znacjonalizowany, a Ablyazov i jego współpracownicy zostali oskarżeni o przestępstwa finansowe. Ablyazov opuścił Kazachstan. Później Kazachstan zarzucił Ablyazovowi „podżeganie do nienawiści społecznej“, „przygotowywanie aktu terrorystycznego“ i „popełnienie zbrodni przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości“.

W **2011 roku** przyznano Ablyazovowi azyl polityczny w Wielkiej Brytanii. Brytyjska policja ostrzegła go o groźbie zabicia go lub porwania z powodów politycznych, i oświadczyła że nie może zapewnić mu codziennej ochrony.

Tymczasem kazachstański Bank BTA wszczął postępowania cywilne w sądzie w Londynie. Władze Kazachstanu twierdziły, że Ablyazov, udzielając kredytów przedsiębiorstwom afiliowanym, wyprowadził około 4,5 mld dolarów. W dniu **16.02.2012 r.** sędzia Nigel Teare oskarżył Ablyazova o „obrazę sądu“, w wyniku czego Ablyazov został skazany na 22 miesiące aresztu. Ablyazov nie był obecny w sądzie podczas ogłaszania postanowienia. W dniu **29.02.2012 r.** na wniosek Banku BTA, sędzia Teare wydał decyzję warunkową, zgodnie z którą Ablyazov miał sam zgłosić się do aresztu i ujawnić stan swoich aktywów.

Niespełnienie tych dwóch wymogów, zgodnie z decyzją warunkową, pozbawiało Ablyazova prawa do obrony w procesach cywilnych.

Opozycjonista wielokrotnie podkreślał, że ujawnienie aktywów doprowadzi do ścigania jego współpracowników przez prezydenta Nazarbayeva. **Ablyazov obawiał się również, że zostanie zamordowany w więzieniu na rozkaz prezydenta Nazarbayeva.** Mając na uwadze tragiczny przykład Aleksandra Litwinienki, Ablyazov opuścił terytorium Wielkiej Brytanii. Niedawne zabójstwo oponenta Nazarbayeva, Rakhata Aliyeva w więzieniu austriackim potwierdziło, że obawy Ablyazova były uzasadnione. [\[4\]](#)

Po opuszczeniu przez Ablyazova Wielkiej Brytanii, **Bank BTA mógł wystosować wniosek o wydaniu w stosunku do niego orzeczeń sądowych bez przeprowadzania postępowań w celu zbadania istoty sprawy.** W listopadzie **2012 roku** brytyjski sąd zasądził od Ablyazova zapłatę na rzecz Banku BTA Banku kwoty 2.1 mld USD. Był to wyrok zaoczny, tj. taki, kiedy postanowienie jest wydawane automatycznie, bez przeprowadzenia procesu sądowego, ponieważ pozwany został pobawiony prawa do obrony. Kolejne postanowienie w postępowaniu cywilnym, zasądzające od Ablyazova zapłatę kwoty 400 mln dolarów również zostało wydane bez przeprowadzenia postępowania i bez uwzględnienia argumentów ochrony.

Od momentu zatrzymania w dniu **31.07.2013 r.** na podstawie „czerwonego alertu“ Interpolu, Ablyazov przebywa w areszcie we Francji. Ukraina, gdzie u władzy był wtedy Janukowycz, oraz Rosja wystosowały wnioski o jego ekstradycję. Te kraje, w ramach współpracy z Kazachstanem, również oskarżyły Ablyazova o przestępstwa finansowe. Kazachstan nie zawarł umowy o ekstradycji z Francją, dlatego też stara się dosięgnąć Ablyazova poprzez Ukrainę i Rosję.

W dniu **04.03.2015 r.** francuski sąd ostatecznie zatwierdził ekstradycję do Ukrainy i Rosji, dając pierwszeństwo wnioskowi rosyjskiemu. Sąd sprawdzał jedynie „zgodność wniosków ekstradycyjnych z zasadami proceduralnymi“. Obecnie decyzję w sprawie ekstradycji podejmie rząd francuski.

2. KORUPCYJNY WPŁYW KAZACHSTANU NA ŚLEDZTWO UKRAIŃSKIE

- Kazachstan kontrolował działania ukraińskich organów śledczych za pośrednictwem prywatnej kancelarii „Ilyashev i Parnerzy“, która oficjalnie reprezentuje interesy kazachskiego Banku BTA. Z kolei Bank BTA od 2009 roku reprezentuje stanowisko władz kazachstańskich. Pracownik kancelarii

„Ilyashev i Partnerzy“ Arseniy Gerasymiv sporządzał dla śledczego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Ukrainy Maksima Melnika teksty zarzutów i formułował pytania na przesłuchania. Śledczy podpisywał te dokumenty i używał ich. On również otrzymywał instrukcje odnośnie tego, wobec którego z towarzyszy Ablyazova wydać międzynarodowy list gończy.

- W dniu 09.04.2014 r. w decyzji o odmowie ekstradycji współpracownika Ablyazova Igora Kononko sąd w Londynie wyraził zaniepokojenie faktem, iż Ukraina nie wysłała do Wielkiej Brytanii swojego śledczego Melnika w celu złożenia zeznań: *„W każdym razie, przyczyna, dla której Pan Melnik nie został wezwany do złożenia zeznań, może jasno wynikać z pakietu e-maili, które pokazują, że przedkładano mu dokumenty do podpisania, a on, jak się wydaje, w ogóle nie uczestniczył w procesie podejmowania decyzji, czy postępowanie sądowe ma podstawy prawne i czy należy wszcząć postępowanie, czy też jaką powinno mieć ono formę“.*
- Kazachstańska prokuratura otrzymywała od pracownika „Ilyashev i Partnerzy“ Romana Marczenko szczegółowe raporty na temat działań ukraińskich organów śledczych. W dniu 06.05.2010 r. Marczenko uściślał u Ulugbeka Maksatbekuuly, ówczesnego członka Zarządu Banku BTA, a obecnie - Doradcy Prokuratora Generalnego Republiki Kazachstanu: *„Rozmawiałem dzisiaj ze śledczym. Proszę o wyjaśnienie, czy wysłać za Zharimbetovem list gończy“.* Na co otrzymano odpowiedzi: *„Koniecznie“.* Później Marczenko powiedział, że *„polecenie zostało wykonane“.*
- W sądzie francuskim Ukrainę reprezentowała „bezpłatnie“ kancelaria Winston & Strawn LLP, która, według opublikowanych dokumentów, była finansowana przez kazachstański Bank BTA. Śledczy Maksim Melnik wydał tej firmie uprawnienie do reprezentowania Ukrainy. W związku z tym, w dniu 30.07.2014 r. w Ukrainie przeciwko Melnikowi zostało wszczęte postępowanie karne pod zarzutem nadużycia władzy. Do tego postępowania karnego załączono materiały opublikowanej korespondencji.
- W dniach 22.05.2014 r., 16.07.2014 r. oraz 20.08.2014 r. w Kijowie na poziomie zastępcy prokuratora generalnego Ukrainy (Vitalij Kasko) oraz zastępcy Prokuratora Generalnego Republiki Kazachstanu (Andrey Kravchenko) odbyły się nieformalne spotkania w sprawie Ablyazova. Strona kazachstańska wyraziła „zaniepokojenie“ ściganiem karnym śledczego Melnika.
- Po tych spotkaniach, w dniu 25.09.2014 r. Śledczy prokuratury m. Kijowa Sergey Khodakovsky nakazał zamknięcie postępowania karnego przeciwko Maksimowi Melnikowi. Warto zauważyć, że ta decyzja słowo w słowo powtarzała tekst dokumentu, który wcześniej, w dniu 03.09.2014r. został sporządzony na papierze firmowym prokuratury m. Kijowa przez kancelarię „Ilyashev i Partnerzy“. W dniu 19.06.2015 r. Pechersky Sąd Rejonowy w Kijowie przychylił się do apelacji Fundacji „Otwarty Dialog“ i wydał postanowienie o wszczęciu postępowania karnego przeciwko Khodakovskiemu pod zarzutem nadużycia władzy.
- Niektóre fakty świadczą o uzgodnieniach politycznych pomiędzy Ukrainą a Kazachstanem na poziomie administracji prezydenckich. W dniu 25.03.2014 r. na adres pocztowy asystenta premiera Kazachstanu Talanta Muratbayeva przyszedł list od nadawcy „Aleksandr Aleksandrov“ następującej treści: *„Porozmawiaj z szefem, jutro chce z nim rozmawiać szef ukraińskiej administracji prezydenta Sergey Pashinsky w sprawie postępowania karnego przeciwko Ablyazovowi“.*
- W dniu 16.04.2014 r. z Banku BTA na nazwisko dyrektora zarządzającego Narodowego Funduszu Dobrobytu „Samruk-Kazyna“ Berika Beysengalieva przyszła notatka, w której informowano o zagrożeniach związanych z wydaniem Ablyazova do Ukrainy ze względu na „skorumpowanie władz“, „ogólnego braku stabilizacji“, „wycieku informacji i ataków strony Ablyazova na postępowanie karne oraz metody śledcze władz ukraińskich“.

Źródła, w których zostały opublikowane dokumenty korespondencji: portal informacyjny trust.ua [5], [6], [7], [8], [9], [10]; portal informacyjny „Respublika“ [11], [12]; profil Facebookowy kazachstańskiego uchodźcy politycznego Muratbeka Ketebayeva [13].

3. KORUPCYJNY WPŁYW KAZACHSTANU NA ŚLEDZTWO ROSYJSKIE

- Prezydenci Kazachstanu i Rosji, a także inni najwyżsi urzędnicy tych państw koordynowali działania rosyjskich organów śledczych i „sprawowali kontrolę nad procesami sądowymi“ w sprawie Ablyazova w Federacji Rosyjskiej.
- W dniu 11.09.2012 r. kancelaria prawna „Quorum“, która reprezentowała interesy kazachstańskiego Banku BTA w Rosji, poinformowała pracownika Prokuratury Generalnej RK Ulukbeka Maksatbekuly: *„W czerwcu 2009 roku, Prezydent Republiki Kazachstanu Nursultan Nazarbayev podczas prywatnego spotkania zwrócił się do Przewodniczącego rządu Rosji V.V. Putina z osobistą prośbą o zapewnienia bezstronnego i pełnego dochodzenia w sprawie działalności Ablyazova i jego współników na terytorium Rosji“*. W liście stwierdzono również: *„(...) pracownicy rosyjskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych otrzymali dokumenty dotyczące szeregu kredytów, udzielonych przez Bank w Rosji,(...) jednak nie udało się zebrać wystarczających materiałów do wszczęcia postępowania karnego.“*
- Zgodnie z dokumentami, w czerwcu 2013 roku Minister Spraw Wewnętrznych Federacji Rosyjskiej Vladimir Kolokoltsev zdawał sprawę Vladimirowi Putinowi z wyników dochodzenia. Z korespondencji wynika, że strona kazachstańska organizowała spotkania z rosyjskim doradcą prezydenta Yevgeniyem Shkolovem, pierwszym zastępcą przewodniczącego rządu FR Igorem Shuvalovem i merem Moskwy Sergeyem Sobyanimem. Między innymi, w dniu 05.11.2013 r. Yevgeniy Shkolov poparł propozycje *„wyznaczenia kuratorów tematu Banku BTA w Naczelnym Sądzie Arbitrażowym Federacji Rosyjskiej i Federalnej Służbie Komorników Sądowych w celu kontrolowania postępowania sądowego, zagwarantowania obiektywizmu podczas rozpatrywania sprawy oraz wydawania postanowień“*. Strona rosyjska zobowiązała się do zagwarantowania „uznania w Federacji Rosyjskiej wyniesionych w Republice Kazachstanu wyroków sądowych“ w sprawie Ablyazova.
- W dniu 01.04.2010 r. Shakizat Amzeyev, którego dziennikarze nazywają agentem obcego wywiadu Republiki Kazachstanu, poprosił prokuraturę kazachstańską o zwrócenie się do prokuratury rosyjskiej, aby wyrzeć nacisk na przewodniczącego Moskiewskiego Sądu Miejskiego Yegorova. Celem było „niewypuszczenie za kaucją“ pozwanych w sprawie Ablyazova – Volkova, Vorotyntseva, Belova, Bondarenko, i oddalenie ich apelacji.
- Według opublikowanych dokumentów, konsultacji rosyjskim organom śledczym udzielał prawnik Andrey Pavlov, przedstawiciel Banku BTA w Rosji, jeden z oskarżonych z „listy Magnickiego“. W dniu 26.11.2013 r. składał raport przed Prokuraturą Generalną Republiki Kazachstanu o tym, że oskarżeni w sprawie Ablyazova - Volkov, Bondarenko, Belov i Vorotyntsev zostali skazani na 8-9 lat pozbawienia wolności. Pavlov uściślił, że Putin „omawiał“ z Nazarbayevem przebieg dochodzenia przeciwko tym osobom, *„poparł wymiar kary, wyznaczony oskarżonym i wziął sprawę pod swoją osobistą kontrolę“*. Z korespondencji wiadomo, że początkowo Volkov nie przyznawał się do winy, lecz później zdecydował się na „współpracę ze śledczymi“ Jednak przesłuchanie Volkova zostało przełożone, ponieważ trzeba było „uzgodnić odpowiedzi“ z Pavlovem.
- Prawnica Yelena Tishchenko, oskarżona w sprawie Ablyazova, również zdecydowała się na „współpracę ze śledczymi“. W dniu 10.10.2013 r. z rosyjskiego aresztu śledzenie, Tishchenko napisała pismo do Prokuratora Generalnego Kazachstanu Askhata Daulbayeva, wyrażając gotowość „wszelkiej pomocy organom ścigania Republiki Kazachstanu“. W listopadzie 2013 roku, przedstawiciele prokuratury kazachstańskiej przesłuchali ją w areszcie moskiewskim. W piśmie z dnia 29.11.2013 r. Andrey Pavlov poinformował, że w okresie od 15.11.2013 r. do 29.11.2013 r. *„Y.Y. Tishchenko złożyła szczegółowe i wyczerpujące zeznania odnośnie wszystkich członków grupy przestępczej“*, co pozwala pociągnąć do odpowiedzialności innych partnerów Ablyazova. W grudniu 2013 r. Tishchenko została zwolniona na podstawie amnestii.

- W dniach 05.09.2013 r. i 06.09.2013 r. śledczy Nikolay Budilo wystąpił do Pavlova projekt aktu oskarżenia w sprawie Ablyazova. Śledczy poprosił przedstawiciela strony kazachstańskiej o sprawdzenie nazw firm i inicjałów oskarżonych oraz określenie wysokości wyrządzonej szkody.
- Podczas przeszukania moskiewskiego mieszkania innej osoby, ściganej w związku ze sprawą Ablyazova, Tatiany Paraskevich, policjanci grozili jej synowi i córce pobiciem lub porwaniem, jeśli nie podpiszą zeznań obciążających matkę.
- Nazwiska śledczych i sędziów, którzy zajmowali się lub nadal zajmują się sprawą Ablyazova w Rosji, znajdują się na liście sankcji w sprawie Magnitskiego (śledczy: Nikolay Budilo, Natalia Vinogradova, Oleg Urzhumtsev, sędziowie Sergey Podoprigrorov, Yelena Stashina, Aleksey Krivoruchko, Svetlana Ukhvaleva). Postępowanie karne nadzoruje zastępca prokuratora generalnego Viktor Grin, który również znajduje się na liście Magnitskiego. W dniu 26.09.2012 r. rząd kazachstański przyznał śledczemu Budilo nagrodę w postaci pistoletu (CZ 75 B, kaliber 9mm Luger, Nr 4880V). Ukraińska kancelaria prawna „Ilyashev i Partnerzy” kontaktowała się z Budilem i zapewniała tłumaczenie na język francuski dokumentów niezbędnych do złożenia rosyjskiego wniosku o ekstradycję.
- Przedstawiciele Kazachstanu nie tylko wywierali wpływ na organy śledcze w Federacji Rosyjskiej, ale także przejmowali ich funkcje. Na przykład, w dniu 19.05.2010 r. agent kazachstańskiego wywiadu zagranicznego Shakizat Amzeyev poinformował administrację prezydenta Kazachstanu o tym, że przesłuchał Lwa Rakovskiego, a także rozmawiał z Zhaksylykiem Zharimbetov: *„On jest gotów współpracować, ponieważ przygotowujemy się do aresztowania jego przyjaciół: Savchenki (dyrektor generalny ATTA IPOTEKA) i Dmitriya Paka, jeśli on nasz oszuka”*.
- W 2015 roku rosyjski opozycjonista nacjonalistyczny Aleksander Potkin, który kontaktował się z aktywistami kazachstańskimi, został przeniesiony z kategorii świadków do kategorii oskarżonych w sprawie Ablyazova. Rosyjskie organy śledcze oskarżają Potkina nie tylko o „legalizację mienia, które Ablyazov nabył w drodze przestępstwa” – śledczy twierdzą, że środki z tej legalizacji były używane w celu „podżegania do nienawiści narodowej” i „zmiany ustroju politycznego” w Kazachstanie. FSB przesłuchiwało działaczy kazachstańskich, którzy kontaktowali się z Potkinem i innymi opozycjonistami rosyjskimi. W ten sposób władze jasno dały do zrozumienia, że wszelkie kontakty pomiędzy przedstawicielami opozycji rosyjskiej i kazachstańskiej może skończyć się pociągnięciem ich do odpowiedzialności karnej.

Źródła, w których zostały opublikowane dokumenty korespondencji: portal informacyjny „Obozrevatel” [14]; portal informacyjny „Respublika” [15], [16], [17], [18], [19]; The Moscow Post [20]; portal Compromat.ru [21]; blog „Only truth” [22].

4. NIELEGALNY WPŁYW KAZACHSTANU NA WŁADZE FRANCJI I INNYCH KRAJÓW EUROPEJSKICH

- Francuski prokurator Solange Legras wymieniała się informacjami i poradami z przedstawicielami Ukrainy (Guillaume Faure), Rosji (Denis Gryunis) i kazachstańskim Bankiem BTA (Antonin Levy), którzy zażądali ekstradycji Ablyazova. Prokurator była z nimi w przyjacielskich stosunkach, a nawet przeproszała przedstawicieli Ukrainy za to, że wnioskuje o priorytetowe potraktowanie rosyjskiego wniosku o ekstradycję.
- Pracownik ambasady Kazachstanu we Francji, Jean Galiev prowadził regularną korespondencję w sprawie Ablyazova z Francois Delahousse (szefem wydziału ds. Kaukazu i Azji Środkowej MSZ Francji) i François Revardeaux (doradca Laurenta Fabiusa). W dniu 31.07.2013 r. Francois Jean Delahousse uprzedził Jeana Galieva o aresztowaniu Mukhtara Ablyazova na południu Francji.
- Przez Francois Revardeaux, Prokuratura Generalna Kazachstanu skierowała do francuskiego Ministerstwa Sprawiedliwości trzy pisma, w których wyraziła „głębokie zaniepokojenie” faktem, iż

Francja odrzuciła kazachstański wniosek o ekstradycję Ablyazova. Kazachstan zaproponował wydanie mu Ablyazova na podstawie Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej.

- Ponadto Galiev poprosił Revardeaux i Delahousse o to, by nieformalnie przekazali do Ministerstwa Sprawiedliwości artykuły, w których Ablyazov jest przedstawiony w negatywnym świetle. Według korespondencji, Revardeaux spełnił prośbę, a Delahousse przekazał materiały do swojego wydziału Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Również Galiev zwrócił się do Laurenta Taieba, założyciela spółki Prestige, która tworzy pozytywny wizerunek Nazarbayeva w Europie, z prośbą o przekazanie „odpowiednim ludziom” informacji na temat zarzutów karnych przeciwko Ablyazowowi w Kazachstanie. Według Galieva, „odpowiedni ludzie” muszą szybko wprowadzić te informacje do obiegu, nie wspominając jednak o źródle informacji.
- Ponadto podano do wiadomości publicznej przykłady nielegalnego wpływu Kazachstanu na organy ścigania Republiki Czeskiej (sprawa współpracownika Ablyazova, Tatiany Paraskevich), Hiszpanii (sprawa szefa ochrony Ablyazova Aleksandra Pavlova), Włoch (sprawa żony Ablyazova Almy Shalabayeviej), co wywołało międzynarodowy skandal. Ostatecznie, Paraskevich, Pavlov oraz Shalabayeva otrzymali azyl polityczny.
- Ze względu na aktywny udział w kampanii na rzecz obrony swojego męża, Alma Shalabayeva otrzymywała groźby od władz kazachstańskich, że ściganiu karnemu zostaną poddani krewni opozycjonisty. Rodzina Shalabayevych jest systematycznie śledzona przez służby bezpieczeństwa. W dniu 28.07.2015 r. w Wilnie, na wniosek Kazachstanu, został zatrzymany Syrym Shalabayev, brat żony Ablyazova, Almy Shalabayeviej. Syrym Shalabayev był partnerem biznesowym Ablyazova i finansował opozycję kazachstańską. Otrzymał on ochronę tymczasową na Litwie, a obecnie oczekuje rozpatrzenia wniosku o udzielenie azylu politycznego.
- Ukraina i Kazachstanu wysunęli wobec Syryma Shalabayeva zarzuty o popełnienie przestępstw finansowych w ramach sprawy Ablyazova. Od 2012 r. S. Shalabayev znajduje się na liście Interpolu na wniosek Ukrainy. Jednakże, w Kazachstanie, postępowanie karne przeciwko niemu zostało wszczęte dopiero w dniu 22.07.2015 r., tj. 6 lat po rzekomym popełnieniu czynów, zarzucanych Ablyazowowi. Litwa będzie rozpatrywać wnioski o ekstradycję Syryma Shalabayeva, które Kazachstan i Ukraina wysłały prawie równocześnie – w dniach 17.08.2015 r. i 19.08.2015 r. Wcześniej, w dniu 02.12.2014 r., Litwa udzieliła azylu wujowi Ablyazova - Kuanyshowi Nurgazinowi.

Źródła, w których zostały opublikowane dokumenty korespondencji: portal informacyjny trust.ua [23], [24]; portal informacyjny „Respublika” [25]; czasopismo „Mediapart” [26].

5. MIĘDZYNARODOWA KAMPANIA PR NA RZECZ TWORZENIA NEGATYWNEGO WIZERUNKU MUKHTARA ABLYAZOVA

- Urzędnicy kazachstańscy wynajęli kilka zagranicznych firm, w tym Reed Smith, FTI Consulting, Portland Communications, John Howell & Co Ltd. w celu stworzenia negatywnego wizerunku Ablyazova, co ma sprzyjać jego ekstradycji do Rosji lub Ukrainy. Kampania PR została uzgodniona z administracją prezydencką RK.
- W styczniu 2014 roku firma FTI Consulting przedstawiła plan kampanii PR: *„W projekcie kampanii PR jest opisane podejście międzynarodowe, którego celem jest zneutralizowanie kampanii PR M.A. i dalsze podnoszenia świadomości na temat przestępstw, które stanowią podstawę wniosków o ekstradycję”*. Plan składa się m.in. z następujących elementów: przedstawienie sprawy Ablyazova jako przestępstwo finansowe na wielką skalę; udowadnianie, że Rosja i Ukraina są bezpiecznymi krajami do ekstradycji; dementowanie oświadczeń Ablyazova, że za wnioskami ekstradycyjnymi Rosji i Ukrainy

stoi Kazachstan; utrzymanie reputacji Kazachstanu. W celu wdrożenia planu zaproponowano zaangażowanie polityków, dyplomatów i wpływowych dziennikarzy francuskich i międzynarodowych.

- FTI Consulting zaproponowało współpracę organizacji Organised Crime Observatory (OCO), która jest w kontakcie z Interpolem, rządem francuskim, organami ścigania i prokuraturami w Europie. Według korespondencji, w lutym 2014 r. OCO wraz z francuską NGO GRASCO zgodziło się przygotować raport o przestępstwach Mukhtara Ablyazova. Jednocześnie pracownik FTI Consulting Jonathan Hower podkreślił, że raport powinien mówić o tym, że Ablyazov jest oszustem i „ukrywa się za maską ofiary prześladowań politycznych“.
- Organizacja OCO zaleciła wdrożenie „optymalizacji wyszukiwarki internetowej“ („search engine optimization“), aby przy wprowadzeniu nazwiska Ablyazov wyszukiwarka wskazywała nie frazy „prześladowania dysydenta politycznego“, lecz „oszust, który ukradł 10 mld dolarów z banku i nadużywa ochrony w Europie Zachodniej“. Od 2011 roku, pracami nad „optymalizacją wyszukiwarki internetowej“ zajmuje się firma Portland Communications, która również wprowadza zmiany do artykułu o Ablyazovie w Wikipedii.
- Firmy Reed Smith, John Howell & CO Ltd oraz Hogan Lovells lobbują wszczęcie postępowania karnego przeciwko Ablyazowowi w Wielkiej Brytanii. Zgodnie z dokumentami, które są w posiadaniu Financial Times, londyńskie kancelarie prawne Reed Smith i Ronald Fletcher Baker lobbowali decyzję o pozbawieniu Ablyazova statusu uchodźcy. Adwokat Peter Salas informuje o istnieniu dokumentów, „które potwierdzają istnienie kontaktów pomiędzy Kazachstanem a brytyjskimi urzędnikami w sprawie statusu Ablyazova“, co jest niezgodne z prawem.
- Wcześniej, z powodu aktywnej działalności lobbującej Banku BTA i Hogan Lovells została przesunięta o ponad sześć miesięcy decyzja o udzieleniu Ablyazowowi azylu politycznego w Wielkiej Brytanii. W tym czasie sąd w Londynie orzekł o braku umotywowania politycznego w pozwach cywilnych Banku BTA. Mukhtar Ablyazov wielokrotnie podkreślał, że znacjonalizowany Bank BTA nie jest podmiotem niezależnym, lecz wykonuje wolę polityczną władz kazachstańskich.
- W dniu 16.08.2013 r. dyrektor zarządzający Banku BTA Pavel Prosyankin otrzymał list od Almata Zhamiyeva, jednego z kierowników „Samruk-Kazyna“ (prezesem organizacji jest premier Kazachstanu). Pismo zawierało polecenie, aby Bank uzgodnił z rządem kazachstańskim plan postępowania sądowego w Wielkiej Brytanii: „(...) konieczne jest przygotowanie, wraz ze swoim konsultantem Hogal Lovells, mapy drogowej w sprawie ścigania karnego byłego zarządu Banku BTA“.
- W tym samym dniu Prosyankin poinformował przedstawiciela rządu o istniejącym ryzyku: „Przygotowanie takiego dokumentu zablokowałoby możliwość ścigania karnego Ablyazova w Wielkiej Brytanii, ponieważ wbrew oficjalnemu stanowisku Banku, będzie oczywiste, że pociągnięcie Ablyazova do odpowiedzialności karnej, jak również prace nad ekstradycją są efektem skoordynowanych prac Banku i rządu Kazachstanu. Oznacza to, że będzie to faktycznym dowodem na twierdzenie Ablyazova, że Bank jest instrumentem państwa w ściganiu Ablyazova“. W odpowiedzi, Bank otrzymał polecenie opracowania planu interakcji z władzami publicznymi w taki sposób, aby nie zostało to uznane za „skoordynowane działania“.
- W 2013 roku rząd Kazachstanu wydał około pół miliona euro na kampanię informacyjną we Francji, zorganizowaną przez Laurenta Taieba, który wydaje również magazyn „L'Essentiel des relations Internationales“. Tylko trzy płatności za usługi Portland Communications w 2010 roku wyniosły w sumie 255.000 funtów szterlingów (około 365 tysięcy euro) netto.
- W dniu 05.08.2013 r., 4 dni po aresztowaniu Ablyazova we Francji, ambasador Kazachstanu we Francji Nurlan Danenov otrzymał od swojego doradcy Anuarbeka Akhmetova pismo, w którym stwierdził: jest to w interesie Francji, aby „firma Alstom została wybrana jako partner w projekcie budowy w Astanie kolei lekkiej“ oraz „została dołączona do realizacji EXPO 2017, odblokowania sytuacji odnośnie

projektów rozwoju wspólnej produkcji śmigłowców, wojskowej elektroniki radiowej i produkcji gazów przemysłowych”.

Źródła, w których zostały opublikowane, lub cytowane, dokumenty korespondencji: gazeta „Le Temps” [27], [28]; portal informacyjny „Respublika” [30], [31], [32], [33], [34]; Radio Svoboda (Radio Azattyk) [35]; Financial Times [36].

6. PODJĘTE PRZEZ KAZACHSTAN PRÓBY ZABLOKOWANIA PUBLIKACJI O ODTAJNIONYCH DOKUMENTACH

- Powyższe dokumenty korespondencji uzyskały szeroki rozgłos. Poza Le Temps, Mediapart, RFI, wiele innych europejskich mediów cytowały odtajnioną korespondencję, informując o nielegalnym wpływie Kazachstanu w ramach sprawy Ablyazova, m.in. Le Nouvel Observateur [37]; Atlantico [38], NZZ [39], Yahoo France [40], L'Espresso [41], The Wall Street Journal [42], La Provence [43], El Pais [44].
- Upublicznione fakty wywołały międzynarodowy skandal, potwierdzając skalę kampanii lobbingowych i skorumpowanego wpływu Kazachstanu w Europie.
- W dniu 02.03.2015 r. Kazachstan złożył pozew w Sądzie Okręgowym Południowego Dystryktu stanu Nowy Jork przeciwko kilkudziesięciu niewymienionym osobom pod zarzutem przejęcia informacji wysłanych przez urzędników kazachskich. Sąd zakazał nieznanym sprawcom, którzy nielegalnie weszli w posiadanie dokumentów, rozpowszechnianie korespondencji. Europejskie media i kazachstański portal informacyjny „Respublika” analizowały materiały, które już znajdowały się w domenie publicznej. Na podstawie decyzji sądu w Nowym Jorku Kazachstan zażądał od amerykańskiej firmy hostingowej usunięcia 47 artykułów na stronie internetowej „Respublika”, gdzie były zamieszczone linki do opublikowanych skradzionych dokumentów. Kazachstan stara się również uzyskać adresy IP tych osób, które czytają publikacje „Respubliki” na Facebooku.
- Wśród dokumentów, których usunięcia żąda Kazachstan, znajdują się dokumenty dotyczące sprawy Ablyazova, a mianowicie: o uzgodnieniach pomiędzy administracjami prezydentów Ukrainy i Kazachstanu [45]; o płatnościach za usługi kancelarii Winston & Strawn LLP [46]; o wydatkach na kampanię PR w mediach francuskich [47]; o korespondencji Jeana Galieva z władzami francuskimi [48]; o propozycji korzystnych dla Francji kontraktów po aresztowaniu Ablyazova [49]. Tak więc, poprzez swój pozew Kazachstan potwierdził autentyczność tych dokumentów.

7. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Skala korupcyjnego wpływu ze strony Kazachstanu, a także rozmach negatywnych kampanii PR są kolejnym potwierdzeniem politycznego charakteru sprawy przeciwko Mukhtarowi Ablyazovowi i jego współpracownikom.

W sprawie Ablyazova ukraińskie i rosyjskie organy śledcze nie są niezależne, lecz wypełniają interesy polityczne strony kazachstańskiej. W związku z tym, w tych krajach opozycjoniście grozi nieuczciwe śledztwo i postępowanie sądowe, przesłuchania zgodne z linią Kazachstanu i przekazanie do Kazachstanu.

Reżimy Putina i Nazarbayeva wykorzystują postępowanie karne przeciwko Ablyazovowi jako narzędzie politycznej zemsty i eliminacji nie tylko kazachstańskiej, lecz również rosyjskiej opozycji. Organ śledczy podtrzymuje stanowisko, że Mukhtar Ablyazov za „skradzione pieniądze” finansował część opozycji rosyjskiej i przygotowywał „obalenie władzy” w Kazachstanie.

Żadne oskarżenia Mukhtara Ablyazova o przestępstwa gospodarcze nie mogą być rozpatrywane poza kontekstem jego prześladowania politycznego ze względu na jego działalność opozycyjną.

Unia Europejska nazwała „farsą” procesy pokazowe przeciwko ukraińskim więźniom politycznym w Rosji. Działania te stały się sygnałem dla Zachodu, że Moskwa nie zamierza słuchać stanowisk państw świata cywilizowanego, przestrzegać prawa międzynarodowego ani wypełniać swoich zobowiązań. Rosja jest najbliższym sojusznikiem politycznym i gospodarczym Kazachstanu. Francja, która dołączyła do sankcji w związku z „listą Magnitskiego”, nie może ignorować faktu, że śledczy i sędziowie z tej listy prowadzą sprawę przeciwko Ablyazovowi.

Ukraina w dalszym ciągu bierze udział w sprawie Ablyazova, nie chcąc psuć stosunków dwustronnych z Kazachstanem. Po nagłośnieniu faktów nadużyć w sprawie Ablyazova zostały wszczęte postępowania karne przeciwko dwóm śledczym ukraińskim. Jednak prokuratura ukraińska nie wykazuje zainteresowania szybkim i obiektywnym dochodzeniem w sprawie incydentów nielegalnej współpracy z Kazachstanem. W Ukrainie, skorumpowany system sprawiedliwości wykazuje duży opór wobec prób jego zreformowania.

Rosja i Ukraina nie zapewniają odpowiednich warunków przetrzymywania i ochrony przed torturami. Europejska konwencja o ekstradycji oraz Konwencja ONZ Przeciwko Torturom zakazuje ekstradycji osób w przypadku politycznego kontekstu zarzutów lub groźby tortur. Fundacja Otwarty Dialog niniejszym wyraża nadzieję, że rząd francuski weźmie pod uwagę stanowisko europejskich partnerów i organizacji praw człowieka o niedopuszczalności ekstradycji opozycjonisty kazachstańskiego.

Brak reakcji rządu francuskiego na liczne publikacje w mediach europejskiego na temat nielegalnego wpływu Kazachstanu na urzędników ministerstw i organów ścigania Francji wywołuje zaniepokojenie. Niniejszym wzywamy Parlament Europejski i Komisję Europejską o zaapelowanie do władz francuskich o przeprowadzeniu odpowiedniego dochodzenia w sprawie naruszeń w postępowaniu ekstradycyjnym odnośnie Ablyazova. Instytucje UE powinny jasno zakomunikować rządowi francuskiemu, że ekstradycja opozycyjnego polityka naruszy umowy międzynarodowe dotyczące praw człowieka i zagrazi reputacji europejskiej.

Wszystkie osoby zainteresowane wsparciem naszych żądań prosimy o wystosowanie apeli do poniższych osób i instytucji:

- Prezydent Francji Francois Hollande - 55 Rue du Faubourg Saint-Honoré 75008 Paris, faks: +33 1 47 42 24 65;
- Premier Francji Manuel Valls - Hôtel Matignon 57, rue de Varenne, 75007 Paris;
- Minister Sprawiedliwości Francji Christiane Taubira - Ministère de la Justice 13, Place Vendôme, 75042 Paris Cedex 01;
- Minister Spraw Zagranicznych Francji Laurent Fabius - Paris 37, Quai d'Orsay F - 75351 PARIS, tel.: 33 1 43 17 53 53;
- Wysoki Przedstawiciel UE do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa, Federica Mogherini - 1049 Brussels, Rue de la Loi / Wetstraat 200, tel.: +32 2 584 11 11; +32 (0) 2 295 71 69;
- Przewodniczący Komisji Parlamentu Europejskiego Spraw Zagranicznych Elmar Brok - Rue Wiertz 60, 1047 Bruxelles, Belgique, tel.: +32 2 28 49013 (Bruksela), +33 3 881 76902 (Strasburg);
- Minister Spraw Wewnętrznych Wielkiej Brytanii Theresa May - 2 Marsham Street, London, SW1P 4DF; 020 7035 4848; e-mail: public.enquiries@homeoffice.gsi.gov.uk;
- Premier Wielkiej Brytanii - 10 Downing Street, London, SW1A 2AA, tel.: +44 20 7925 0918, e-mail: <https://email.number10.gov.uk>.

Wykaz źródeł:

1. Cytat z postanowienia o przedstawieniu zarzutów Aleksandrowi Potkinowi (Belowowi) z dn. 03.09.2015: „*Finansowanie działalności ugrupowania ekstremistycznego A.A. Potkin zapewniał z środków, uzyskiwanych przez niego w wyniku korzystania z mienia osób prawnych, nabytego za przywłaszczone od Banku BTA (Republika Kazachstan) w okresie od 2006 do 2009 roku w sposób oszukańczy przez zorganizowaną grupę przestępczą, kierowaną przez M.K. Ablyazova*”.
2. Cytat z decyzji sądu: „*Korespondencja elektroniczna wywołuje największe zainteresowanie, ponieważ udowadnia (...), ponad wszelką wątpliwość, że była naruszona procedura sporządzania wniosku o ekstradycję (...) materiału, na którym został oparty wniosek, został sfabrykowany przez firmę „Ilyashev i Partnerzy*”.
3. Open Dialog Foundation / International community calls on France to prevent extradition of opposition politician Mukhtar Ablyazov - <http://en.odfoundation.eu/a/6264,international-community-calls-on-france-to-prevent-extradition-of-opposition-politician-mukhtar-ablyazov>
4. W dniu 24.02.2015 r. podano do wiadomości publicznej informację, że Rakhat Aliyev został znaleziony martwy w austriackim więzieniu Josefstadt w izolatce, w której został umieszczony na własną prośbę. Sąd austriacki odrzucił oskarżenia Kazachstanu po adresem Aliyeva. - <http://en.odfoundation.eu/a/5968,relatives-and-associates-of-rakhat-aliyev-reject-the-suicide-account>
5. Portal informacyjny trust.ua / Korupcja i partnerzy. - <http://www.trust.ua/news/91613-korupciya-i-partneriy.html>
6. Portal informacyjny trust.ua / Korupcja i partnerzy. Część 2 - <http://www.trust.ua/news/92332-korupciya-i-partneriy-chast-2.html>
7. Portal informacyjny trust.ua / Korupcja i partnerzy. Część 3 - <http://www.trust.ua/news/93202-korupciya-i-partneriy-chast-3.html>
8. Portal informacyjny trust.ua / Korupcja i partnerzy. Część 4 - <http://www.trust.ua/news/95807-korupciya-i-partneriy-chast-4-novye-detali-v-dele-ablyazova.html>
9. Portal informacyjny trust.ua / Korupcja i partnerzy. Część 5 - <http://www.trust.ua/news/99142-korupciya-i-partneriy-chast-5.html>
10. Portal informacyjny trust.ua / Korupcja i partnerzy. Część 6 - <http://hate.trust.ua/korruption/2014/09/17/151/Korupciya-i-partneri-Chast-6/>
11. Portal informacyjny „Respublika” / Jak Masimov Pashinskiego męczył o Ablyazova - <http://www.respublika-kaz.info/news/politics/41475/>
12. Portal informacyjny „Respublika” / O kazachstańskim froncie przeciwko Ablyazowowi - <http://respublika-kaz.info/news/politics/42503/>
13. Facebook-profil kazachstańskiego uchodźcy politycznego Muratbeka Ketebayeva - <https://www.facebook.com/mur.ketebayev/posts/770726609670347?pnref=story>
14. Portal informacyjny „Obozrevatel” / Kto, jak i po co naciskał na Yelenę Tishchenko - <http://obozrevatel.com/crime/91247-kto-kak-i-dlya-chego-davil-na-elenu-tishchenko.htm>
15. Portal informacyjny „Respublika” / Jak sprawę Ablyazova wzięli na Kremlu pod szczególną kontrolę - <http://respublika-kaz.info/news/politics/42547/>
16. Portal informacyjny „Respublika” / Wyrok przeciwko Ablyazowowi wyda Putin - <http://respublika-kaz.info/news/politics/42632/>
17. Portal informacyjny „Respublika” / O kazachstańskim froncie przeciwko Ablyazowowi - <http://respublika-kaz.info/news/politics/42503/>
18. Portal informacyjny „Respublika” / Tishchenko do Daulbayeva: „Wyrzucę skruczę i wszystko opowiem”. - <http://www.respublika-kaz.info/news/politics/36058/>
19. Portal informacyjny „Respublika” / Jak z Tishchenko „wyduszali” zeznania przeciwko Ablyazowowi - <http://www.respublika-kaz.info/news/politics/39350/>
20. The Moscow Post / Szantaż jako metoda zbierania bazy dowodowej - http://www.moscow-post.com/redactor/shantazh_kak_metod_sбора_dokazatelnoy_bazy16146/
21. Portal Compromat.ru / Kazachstański milioner Amzeyev zdaje sprawę przed zastępcą prokuratora generalnego Kazachstanu Daulbayevem - http://www.compromat.ru/page_30470.htm
22. Blog Only truth / Międzynarodówka czekistów. Pistolet dla Budilo - <https://onlytruth9999.wordpress.com/>

23. Portal informacyjny trust.ua / Korupcja i partnerzy. Część 2 - <http://www.trust.ua/news/92332-korupciya-i-partnery-chast-2.html>
24. Portal informacyjny trust.ua / Korupcja i partnerzy. Część 3 - <http://www.trust.ua/news/93202-korupciya-i-partnery-chast-3.html>
25. Portal informacyjny „Respublika” / Jak sędziowie hiszpańscy pracują dla Kazachstanu - <http://www.respublika-kaz.info/news/politics/40371/>
26. Mediapart / Comment la dictature kazakhe recrute en France ses soutiens - <http://www.mediapart.fr/journal/international/250415/comment-la-dictature-kazakhe-recrute-en-france-ses-soutiens>
27. Le Temps / Le Kazakhstan enrôle un expert genevois dans sa campagne d'influence occulte - http://www.letemps.ch/Page/Uuid/eff006b2-1439-11e5-96f4-d5eb39d18cde/Le_Kazakhstan_enr%C3%B4le_un_expert_genevois_dans_sa_campagne_dinfluence_occulte
28. Dokumenty korespondencji, opublikowane w Le Temps - http://www.letemps.ch/r/Le_Temps/Quotidien/2015/01/22/Suisse/ImagesWeb/Memo%20FTI.pdf
29. Dokumenty korespondencji, opublikowane w Le Temps - http://www.letemps.ch/r/Le_Temps/Quotidien/2015/01/22/Suisse/ImagesWeb/Memo%20Reed%20Smith.pdf
30. Portal informacyjny „Respublika” / Kazachstański BTA wynajął w Londynie specjalistów od PR, żeby szkalowali Ablyazova - <http://comment-respublika.info/comment/showtopic/8292/>
31. Portal informacyjny „Respublika” / Pół miliona euro dla Laurenta Taieba - <http://republika-kaz.info/news/politics/41729/>
32. Portal informacyjny „Respublika” / Peter Salas: „Dla Wielkiej Brytanii to niebywały skandal” - <http://www.respublika-kaz.info/news/politics/36383/>
33. . Portal informacyjny „Respublika” / BTA wynajął specjalistów od PR, żeby szkalowali Ablyazova - <http://www.respublika-kaz.info/news/politics/14305/>
34. . Portal informacyjny „Respublika” / Jak Prosyakin postawił kropki nad „i” w sprawie Ablyazova - <http://www.respublika-kaz.info/news/politics/43423/>
35. Radio Svoboda (Radio Azattyk) / W odbudowywaniu wizerunku Astany mogły być nawet użyte „dzieci przeciwko Stingowi” - http://rus.azattyq.org/content/pr_nazarbaev_zhanaozen_image_kazakhstan_ablyazov/24460217.html
36. Financial Times / UK to revoke asylum status of Kazakh banker-activist - <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/c22e50d0-c53e-11e3-89a9-00144feabdc0.html?siteedition=intl#axzz2z3jmERSi>
37. «Le Nouvel Observateur» / Un ex-oligarque kazakh, un avocat français et des écoutes mystérieuses - <http://tempsreel.nouvelobs.com/societe/20140402.OBS2348/un-ex-oligarque-kazakh-un-avocat-francais-et-des-ecoutes-mysterieuses.html>
38. «Atlantico» / Affaire Ablyazov : le gouvernement français osera-t-il dire non à Poutine? - <http://www.atlantico.fr/decryptage/affaire-ablyazov-gouvernement-francais-osera-t-dire-non-poutine-gilles-gaetner-2031551.html/page/0/2>
39. «NZZ» / Thomas Borer im Sold einer fremden Macht - <http://www.nzz.ch/schweiz/thomas-borer-im-sold-einer-fremden-macht-1.18465336>
40. «Yahoo France» / Le parquet favorable à l'extradition de l'oligarque Ablyazov - <https://fr.news.yahoo.com/le-parquet-favorable-%C3%A0-l'extradition-loligarque-ablyazov-185415169.html>
41. «L'Espresso» / Mukhtar Ablyazov: «Mi vogliono uccidere» - http://espresso.repubblica.it/internazionale/2014/06/04/news/mukhtar-ablyazov-mi-vogliono-uccidere-1.168238?refresh_ce
42. «The Wall Street Journal» / French Appeals Court Overturns Mukhtar Ablyazov Extradition - <http://www.wsj.com/news/articles/SB10001424052702303873604579491370771765630?mg=reno64-wsj&url=http%3A%2F%2Fonline.wsj.com%2Farticle%2FSB10001424052702303873604579491370771765630.html>
43. «La Provence» / POLÉMIQUE L'extradition d'oligarques annulée sur fond de piratage à la cour d'appel d'Aix - <http://www.laprovence.com/article/actualites/2832613/l'extradition-doligarques-annulee-sur-fond-de-piratage-a-la-cour-dappel-daix.html>
44. «El Pais» / Guevara, el magistrado intocable - http://politica.elpais.com/politica/2014/04/05/actualidad/1396716473_968897.html

45. Portal informacyjny „Respublika” / Jak Maksimov męczył Pashynskiego o Ablyazova - <http://www.respublika-kaz.info/news/politics/41475>
46. Portal informacyjny „Respublika” / Kto płacił Francuzom za „sprawę Ablyazova” - <http://www.respublika-kz.info/news/politics/41893/>
47. Portal informacyjny „Respublika” / Pół miliona euro dla Laurenta Taieba - <http://www.respublika-kz.info/news/politics/41729/>
48. Portal informacyjny „Respublika” / Francois i Jean. Serdeczna zgoda dwóch MSZ w „sprawie Ablyazova” - <http://www.respublika-kz.info/news/politics/41961/>
49. Portal informacyjny „Respublika” / Na co Francuzi wymienią Ablyazova - <http://republika-kaz.info/news/politics/42448/>